

Een kandidaat uit mijn buurt? De scheve spreiding van kandidaten voor de Brusselse gewestverkiezingen over armere en rijkere buurten

Dirk JACOBS

Chargé de cours, Institut de Sociologie,
Université Libre de Bruxelles

I. Inleiding

Volgens Gallagher en Marsh¹ is geografische spreiding één van de belangrijkste criteria waarmee partijen rekening houden bij de lijstsamenstelling. Leyenaar, Niemöller en van der Kooij² stelden empirisch vast dat bij lokale verkiezingen in Nederland de spreiding over de gemeente alleszins één van de drie belangrijkste criteria is die partijen hanteren bij het samenstellen van de lijst. In deze bijdrage wil ik nagaan of dit op buurtniveau ook opgaat voor wat de feitelijke lijstsamenstelling voor de Brusselse gewestverkiezingen van 2004 betreft. Wonen kandidaten in alle wijken van het gewest? Meer bepaald wens ik na te gaan of we een evenwichtige verdeling van kandidaten terugvinden als we een onderscheid maken tussen achtergestelde buurten, middenklasse buurten en rijkere buurten. Vinden we kandidaten terug uit alle typen buurten en weerspiegelt dit het algemene woonpatroon van de bevolking? Ik laat in deze onderzoeksnota in het midden of het hier om een doelbewuste strategie of om een eerder onbewust gevolg van het hanteren van bepaalde criteria bij de lijstvorming gaat. Ik kijk louter naar het eindresultaat, los van de intenties van partijen.

Voor de federale verkiezingen van 2003 en de regionale verkiezingen van 2004 hebben politicologen van de KULeuven interessant onderzoek verricht naar het profiel van de kandidaten.³ Zich vooral baserend op de informatie (geslacht,

1. GALLAGHER, M. & MARSH, M. *Candidate Selection in Comparative Perspective: The Secret Garden of Politics*, London, Sage, 1988.
2. LEYENAAR, M, NIEMOLLER, K & VAN DER KOOIJ, A., *Kandidaten gezocht. Politieke partijen en het streven naar grotere diversiteit onder gemeenteraadsleden*, IPP, Amsterdam, 1999.
3. FIERS, S. & NOPPE, J. *Spiegel van de samenleving? Het profiel van de kandidaten op de lijsten van de parlementsverkiezingen van 18 mei 2003*. Afdeling Politicologie K.U. Leuven, Leuven, 2003; FIERS, S., NOPPE, J., DEPAUW, S. & LIBBRECHT, L. (2004) *Het profiel van de kandidaten op de lijsten bij de Vlaamse, Europese en Brusselse verkiezingen van 13 juni 2004*. Afdeling Politicologie K.U. Leuven, Leuven, 2004; WAUTERS, B., NOPPE, J. & FIERS, S. 'Nationale kopstukken, lokale sterkhouders en onbekende kandidaten. Een analyse van de lokale verankering van kandidaten en gekozenen bij de parlementsverkiezingen van 18 mei 2003', *Belgeo*, (2): 165-185, 2003.

Dirk Jacobs

leeftijd, beroep en woonplaats) die de betrokkenen dienden te verstrekken op het moment van hun kandidatuur bij de voorzitter van het hoofdbureau van de bevoegde kiesomschrijving, hebben zij het profiel van de kandidaten van de verschillende partijen onderzocht. Collega politicologen van de ULB ondernamen een gelijkaardige analyse van het profiel van Franstalige kandidaten voor de federale verkiezingen van 2003 en voor de gewestverkiezingen van 2004.⁴ Delwit en zijn collega's stelden – wat het eindresultaat betreft – bij hun studie van het sociologische profiel van Franstalige kandidaten voor de Brusselse gewestverkiezingen een vorm van 'elitisme' vast: ze zijn doorgaans hogergeschoold, behoren vaker tot de actieve beroepsbevolking, komen uit hogere socio-professionele categorieën en behoren in grote mate tot de middelbare leeftijdscategorieën (40–59 jaar). Ze stellen vast dat dit elitisme nog toeneemt onder de kandidaten die een verkiesbare plaats innemen en al helemaal onder de verkozenen. In dat licht spreken ze over een 'fuikeffect'. Het elitisme wordt namelijk nog versterkt onder de verkozenen.

Nu kunnen we ons de vraag stellen of een gelijkaardig fuikeffect ook optreedt wat geografische spreiding betreft. Stel dat partijen flink wat kandidaten hebben die in achtergestelde buurten wonen, worden zij dan vervolgens 'weggefilterd' door de verkiezingsuitslag? In het kader van lopend onderzoek naar allochtone politici⁵ heb ik eveneens een analyse ondernomen van het profiel van de Brusselse kandidaten voor de gewestverkiezingen, ondermeer gebruik makend van dezelfde data van de griffie. In tegenstelling tot de teams van respectievelijk Fiers en Delwit, werd in mijn analyse evenwel bijzondere aandacht besteed aan de woonplaats van de kandidaten op het niveau van buurten. Deze onderzoeksnota wil de resultaten van die bijkomende exercitie presenteren.

II. De kandidaten voor de Brusselse gewestverkiezingen van 13 juni 2004

Voor de 89 zetels van het Brussels Parlement, waren er 1083 kandidaturen (764 effectieve kandidaturen en 319 opvolgers). Het gaat om 872 kandidaten op Fransstalige lijsten en om 211 kandidaturen op Nederlandstalige lijsten. 176 personen waren zowel effectief kandidaat als opvolger. Dat was het geval voor 148 Fransta-

4. DELWIT, P., HELTINGS, B., PILET, J.-B., VAN HAUTE, E. 'Le profil des candidats francophones aux élections fédérales du 18 mai 2003', *Courrier hebdomadaire du CRISP* N° 1874-1875, Bruxelles, CRISP, 2005; DELWIT P., HELTINGS, B., PILET, J.-B., VAN HAUTE, E. (2005b) 'Le profil des candidats francophones aux élections régionales et européennes du 13 juin 2004', *Courrier hebdomadaire du CRISP*. N° 1880-1881, Bruxelles, CRISP, 2005.
5. Dirk Jacobs en Andrea Rea (ULB), Hassan Bousetta en Marco Martiniello (ULg) en Marc Swyngedouw (KULeuven) participeren aan dit onderzoek naar allochtone politici te Brussel. De eerste resultaten werden gepresenteerd op de workshop 'Le profil des élus et des candidats aux élections régionales bruxelloises de juin 2004' op het Troisième congrès triennal de l'ABSP-CF, Université de Liège, "Politologie francophone: Un état des lieux. Axes porteurs et jeunes chercheurs", Liège, 29 april 2005.

De scheve spreiding van kandidaten voor de Brusselse gewestverkiezingen

ligen (17% van alle Franstalige kandidaturen) en voor 28 Vlamingen (13% van alle Nederlandstalige kandidaturen). Laten we even de cumul van effectieve kandidaturen en kandidaturen als opvolgers per partij nader bekijken. Elke partij had de mogelijkheid om 16 opvolgers te presenteren, respectievelijk voor een maximum van 72 effectieve kandidaten aan Franstalige kant en 17 effectieve kandidaten aan Vlaamse kant. Uit tabel 1 kunnen we aflezen dat vooral de kleine partijen een beroep doen op dubbele kandidaatstellingen voor het Brussels Parlement.⁶ Dit is wellicht de reflectie van de moeilijkheid die zulke kleine partijtjes ondervinden om voldoende geschikte kandidaten te vinden om de lijst volledig te vullen. In totaal waren er 907 verschillende ‘unieke’ kandidaten: 724 verschillende personen waren kandidaat op een Franstalige lijst (79,8%) en 183 verschillende personen waren kandidaat op een Vlaams lijst (20,2%). Voor de analyses in de rest van deze onderzoeksnota vormt de groep van 907 ‘unieke’

Tabel 1. Overzicht van effectieve kandidaten en opvolgers per lijst.

Lijst (alfabetische volgorde)	Aantal effectieve kandidaten	Aantal opvolgers	Dubbele kandidaturen	% dubbele kandidaturen onder opvolgers	‘unieke’ kandidaturen
BELG. UNIE-BUB	5	5	4	80,0%	6
BUB – NB	32	16	16	100,0%	32
CD&V/N-VA	17	16	1	6,3%	32
CDF	72	16	16	100,0%	72
CDH	72	16	2	12,5%	86
ECOLO	72	16	0	0,0%	88
FIRE	7	7	7	100,0%	7
FN	72	16	16	100,0%	72
FNB	11	11	10	90,9%	12
GROEN!	17	16	0	0,0%	33
Ludocratie	15	15	14	93,3%	16
MR	72	16	0	0,0%	88
PCP	35	16	16	100,0%	35
PH	14	14	14	100,0%	14
PJM	29	16	16	100,0%	29
PS	72	16	0	0,0%	88
PTB+PVDA+	59	16	16	100,0%	59
RWF-RBF	29	16	12	75,0%	33
sp.a-spirit	17	16	0	0,0%	33
VDB	11	11	11	100,0%	11
VLAAMS BLOK	17	16	4	25,0%	29
VLD VIVANT	17	16	1	6,3%	32
TOTAAL	764	319	176	55,2%	907

6. Met dubbele kandidaturen bedoelen we hier enkel mensen die zowel effectief kandidaat waren voor het Brussels Parlement als opvolger. Dezelfde dag vonden er ook Europese verkiezingen plaats en de Vlamingen konden zich ook kandidaat stellen voor de rechtstreekse verkiezing van de 6 Brusselse Vlamingen in het Vlaams Parlement. De overlappende kandidatuurstellingen met die verkiezingen worden hier niet in overweging genomen.

Dirk Jacobs

kandidaten onze onderzoekspopulatie. Al deze kandidaten dienden hun woonplaats kenbaar te maken aan de voorzitter van het hoofdbureau van hun kiesomschrijving op het moment van hun kandidatuurstelling. De informatie over hun woonplaats is dus exhaustief. We hercodeerden alle adressen naar de statistische sectoren, zoals afgebakend door het Nationaal Instituut voor de Statistiek, van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Statistische sectoren overlappen min of meer met wat men gewoonlijk 'buurten' of 'wijken' noemt.

III. De ruimtelijke spreiding van de kandidaten op buurtniveau

Laten we eerst even het globale plaatje bekijken. Hoe staat het met de geografische verdeling van alle kandidaten over de verschillende statistische sectoren (wijken) van Brussel heen? Nemen we wat kandidaturen betreft een evenwichtige verdeling waar voor heel Brussel? Levert elk stuk van het stadsgewest kandidaten aan voor de gewestverkiezingen? Het antwoord op die vraag lijkt in eerste instantie positief te zijn als we figuur 1 bekijken. Abstractie makend van de statistische sectoren waar er minder dan 200 inwoners zijn (parken, administratieve zones, industriezones, enzovoort), leveren inderdaad zowat alle Brusselse wijken kandidaten voor de gewestverkiezingen.

In een volgende stap kunnen we een onderscheid maken naar de verdeling van kandidaten volgens het onderscheid tussen achtergestelde buurten, middenklasse buurten en rijkere buurten. We hanteren hierbij de typering van wijken van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest volgens de indeling van Jacobs en Swyngedouw.⁷ Aan de hand van een kansarmoede-indicator⁸ deelden zij alle wijken van Brussel volgens hun mate van achterstelling in en gebruik makend van een clusteranalyse hebben zij aangeduid welke wijken als de meest achtergestelde gezien moet worden. Jacobs en Swyngedouw kwamen uit op 127 kansarme buurten, 231 middelmatige buurten en 244 betere buurten. De kansarme buurten bevinden zich

7. Ik hanteer hier de indeling van buurten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zoals voorgesteld door Jacobs en Swyngedouw op basis van de volkstellingsgegevens van 1991. Een uitvoerige beschrijving van de methodologie en de kaart van Brussel is te vinden in: JACOBS, D. & SWYNGEDOUW, M. 'Een nieuwe blik op achtergestelde buurten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest', *Tijdschrift voor Sociologie*, 21 (3): 197-228, 2000. Jammer genoeg waren de volledige gegevens van de meest recente volkstelling van 2001 op het moment van het schrijven van dit artikel (medio 2005) nog steeds niet beschikbaar op het niveau van de statistische sectoren en kon er dus geen recentere indeling gemaakt worden. Op basis van onze terreinkennis en afgaande op de eerste voorlopige analyses op basis van de deels beschikbare data van de volkstelling 2001, lijkt het er niet op dat de lokalisatie van de meest achtergestelde buurten in Brussel grote wijzingen heeft ondergaan.
8. De kansarmoede-indicator werd geconstrueerd op basis van vier direct geobserveerde variabelen: gemiddeld inkomen per persoon, percentage werkzoekenden, percentage woningen zonder basiscomfort en percentage huishoudens zonder vaste telefoon. Een confirmatorische factoranalyse bevestigde dat deze vier variabelen één onderliggende latente variabele meten.

De scheve spreiding van kandidaten voor de Brusselse gewestverkiezingen

overwegend in de negentiende eeuwse gordel rond de vijfhoek (de oude arbeidersbuurten in de gemeenten Anderlecht, Molenbeek, Schaarbeek, Sint-Joost, Brussel, Sint-Gillis en Vorst). De betere buurten bevinden zich vooral in de zuidoost zone van het gewest. De middenklasse wijken bevinden zich in de bufferzone tussen rijk en arm en daarnaast voornamelijk aan de westkant van Brussel.

In tabel 2 vinden we de verdeling terug aangaande de aanwezigheid van kandidaten in de verschillende types van buurten, in relatie tot de gehele bevolkingsverdeling. We stellen vast dat 29,3% van de kandidaten in de achtergestelde buurten woont, tegenover 36,5% van alle kandidaten die in de middenklasse buurten wonen en 34,1% van de kandidaten die in de kansrijke buurten wonen. Wat de verdeling van de gehele Brusselse bevolking betreft, kunnen we eraan herinneren dat 27,5% in de 127 meest achtergestelde buurten woont, dat 34,1% in de 231 tussenbuurten wonen en dat 38,2% in de 244 kansrijkste buurten wonen.⁹ Grosso modo kunnen we dus stellen dat de spreiding van kandidaten per type wijk min of meer overeenstemt met de verdeling van de bevolking in zijn totaliteit over de drie types van buurten. De kandidaten die in achtergestelde buurten wonen en in middenklasse buurten wonen, zijn zelfs licht oververtegenwoordigd.

Tabel 2. Spreiding van kandidaten voor de Brusselse parlementsverkiezingen over drie types buurten (achtergesteld, gemiddeld en kansrijk).

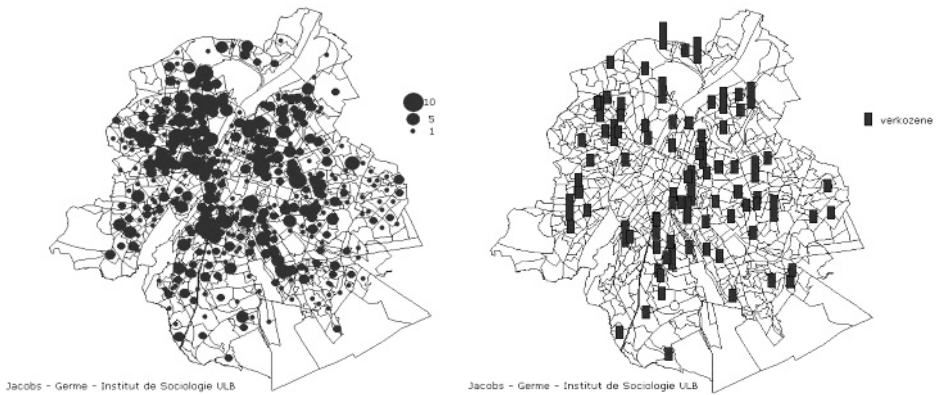
Type buurt	% van alle Brusselse kandidaten	% van Brusselse bevolking
Achtergestelde buurt	29,3%	27,5%
Gemiddelde buurt	36,5%	34,1%
Kansrijke buurt	34,1%	38,2%

In een volgende stap bekijken we of eenzelfde geografische spreiding zich ook manifesteert onder de kandidaten die uiteindelijk verkozen geraken. Op het eerste zicht lijkt de geografische spreiding van de gekozenen (figuur 2) op buurtniveau inderdaad sterk vergelijkbaar te zijn met de verdeling van alle kandidaten (figuur 1). De wijken met verkozen kandidaten lijken zich in verhouding tot de wijken zonder gekozen kandidaten zowat overal te bevinden. Bekijken we de woonplaats van de verkozenen echter in relatie tot de lokalisatie van de meest kansrijke buurten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, dan merken we dat die verkozenen beduidend vaker in de meer kansrijke en welgestelde zone van Brussel wonen.¹⁰ Maar liefst de helft (50,5%) van alle verkozenen wonen in de kansrijke buurten, tegen 28,4% in de middenklasse buurten en 21% in de meest achtergestelde buurten. Onder de verkozenen zijn de kandidaten die afkomstig zijn uit de meest kansrijke buurten dus sterk oververtegenwoordigd.

9. We baseren ons hier op de gegevens van de volkstelling van 1991.

10. Cramers' $V = 0,199$, sign. 0,002.

Dirk Jacobs

Figuren 1 en 2. Ruimtelijke verdeling van alle kandidaten (links) en alle gekozenen (rechts) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (verkiezingen 2004) op het niveau van de statistische sectoren.

Er lijkt dus een filterproces op te treden door de stembusslag. Er is misschien een redelijke geografische spreiding bij het geheel van de kandidaten – zelfs een oververtegenwoordiging van kandidaten uit armere buurten – maar die evenwichtige spreiding verdwijnt als we de blik enkel op de uiteindelijk verkozen kandidaten richten. De gekozen politici wonen in de eerste plaats in de kansrijkere buurten.

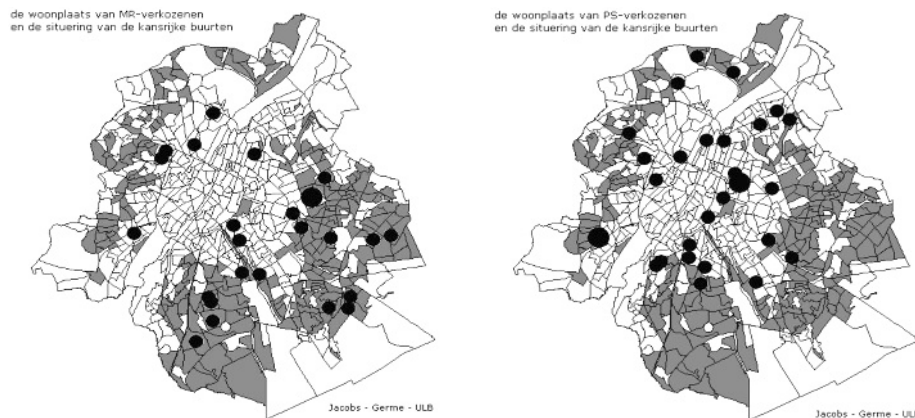
Treedt hier een fuikeffect op? Selecteert de kiezer via de voorkeurstemmen de kandidaten uit de betere wijken of hebben kandidaten uit betere wijken misschien vaker verkiesbare plaatsen? Uit onderzoek van het sociologisch profiel weten we dat kandidaten over het algemeen een wat elitairder profiel kennen dan de bevolking in het algemeen. We weten ook dat dit elitisme nog versterkt wordt onder verkiesbare kandidaten en zeer sterk tot uiting komt bij de uiteindelijk verkozenen. Om na te gaan of een gelijkaardig filtereffect optreedt naar woonplaats, bekijken we de resultaten van de verschillende partijen van naderbij.

Een eerste vaststelling die zich opdringt is dat de algemene tendens van verkozenen – parlementairen en ministers – om in de rijkere buurten te wonen zich niet bij alle partijen in dezelfde mate manifesteert. Niet alle partijen hebben verkozen politici die in grote meerderheid in de wat rijkere buurten wonen. Dit is vooral het geval voor het Vlaams Blok (83% of 5 op 6), FN (75% of 3 op 4), MR (64% of 16 op 25) en CDH (54% of 6 op 11), terwijl een veel kleiner aandeel van de verkozenen van de PS (35% of 10 op 29) en ECOLO (12% of 1 op 8) in de rijkere buurten wonen.

Kaarten die het woonpatroon van de verkozenen van de twee grootste fracties in het Brussels Parlement visueel weergeven, in relatie tot de lokalisatie van de rijkste buurten in het stadsgewest, helpen dit verder verduidelijken. Zo blijkt uit figuur 3 de tendens van MR-verkozenen om eerder in de betere buurten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (in het grijs aangeduid) te wonen. De verkozenen van de PS wonen, zoals we kunnen zien in figuur 4, dan weer eerder in de achtergestelde buurten (35% van de PS-verkozenen tegenover 16% van de MR-verkozenen) en de middenklasse buurten (28% van de PS-verkozenen tegenover 20% van

De scheve spreiding van kandidaten voor de Brusselse gewestverkiezingen

de MR-verkozenen). We kunnen ter vergelijking nog aanstippen dat 37% (3 op 8) van de verkozenen van Ecolo in de meest achtergestelde buurten wonen.

Figuren 3 en 4. Ruimtelijke verdeling van de MR-verkozenen en PS-verkozenen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in relatie tot de kansrijke buurten.

De verklaring voor dit fenomeen moeten we niet te ver gaan zoeken. Het woonprofiel van de verkozen kandidaten van een bepaalde partij volgt namelijk grotendeels het woonprofiel van het geheel van kandidaten van diezelfde partij. Dit is met name het geval voor de twee grootste fracties: de MR en de PS. Tabel 3 geeft per lijst de percentages weer van kandidaten die in de meer achtergestelde buurten wonen of in andere buurten wonen. Over het algemeen vallen er duidelijke en belangrijke verschillen vast te stellen (Cramers' $V=0.429$, significant op niveau < 0.001). Wat de grote partijen betreft, stellen we een erg zwakke vertegenwoordiging van MR-kandidaten in de achtergestelde buurten vast. De partijen Ecolo en PS zijn er dan weer oververtegenwoordigd als je het met de gemiddelde score vergelijkt, terwijl de CDH er ondervertegenwoordigd is. Aan Nederlandstalige kant zijn de kandidaten van Groen! oververtegenwoordigd in de achtergestelde buurten, halen VLD en SP.a-Spirit een gemiddelde score en is de CD&V ondervertegenwoordigd.

Het is klaarblijkelijk dus niet zo dat alle partijen een evenwichtige spreiding hebben van kandidaten over de verschillende types van wijken heen en er vervolgens een fuikeffect optreedt waarbij slechts kandidaten met een bepaald woonprofiel het tot verkozenen schoppen. De verschillende lijsten blijken elk een eigen profiel qua geografische spreiding van hun kandidaten te kennen en dit profiel zet zich vervolgens (al dan niet versterkt) door in het profiel van de verkozenen. Anders gesteld, MR-kandidaten wonen meer dan kandidaten van andere partijen in kansrijkere buurten en daarom zijn er ook meer inwoners van kansrijke buurten terug te vinden onder de MR-verkozenen. PS-kandidaten vind je dan weer

Dirk Jacobs

eerder terug in achtergestelde en middenklasse buurten en dat vertaalt zich ook in het profiel van de verkozenen. De voorkeurstemmen en de plaats op de lijst kunnen, al naargelang de partij, een afzwakkend of versterkend effect kennen maar *grosso modo* krijgt het algemene woonprofiel van de kandidaten per lijst een afspiegeling in het woonprofiel van de uiteindelijk verkozenen.

De mooie spreiding van het geheel van kandidaten over alle Brusselse wijken was met andere woorden maar schijn. Sommige partijen hebben een 'evenwichtige' lijstsamenstelling naar buurttype. Zij rekruteren evenzeer kandidaten in achtergestelde buurten als in rijkere buurten. Andere partijen blijken dan weer sterk onder- of oververtegenwoordigd te zijn in achtergestelde buurten. Op het einde van de rit raken er meer kandidaten verkozen die figureerden op lijsten met een ondervertegenwoordiging van kandidaten in de achtergestelde buurten.

Een belangwekkende vaststelling is dat de Nederlandstalige extreem-rechtse partij Vlaams Blok – in tegenstelling tot wat hierover vaak beweerd wordt – duidelijk ondervertegenwoordigd is in de achtergestelde buurten wat het profiel van de kandidaten betreft, net zoals dat het geval is voor de Franstalige extreem-rechtse partijen FN en FNB. Daartegenover staat dat de moslimpartijen PCP en vooral PJM duidelijk oververtegenwoordigd zijn in de achtergestelde buurten. De overgrote meerderheid van hun kandidaten wonen in de meest kansarme buurten. Dat is eveneens het geval voor de kandidaten van de extreem-linkse maoïstische partij PTB-PVDA.

Tabel 3. Verdeling van de kandidaten per lijst volgens type wijk.

Lijst	% woonachtig in achtergestelde buurt	% woonachtig in middenklasse buurt	% woonachtig in kansrijke buurt
BELG. UNIE-BUB	33,3%	16,7%	50,0%
BUB – NB *	51,6%	38,7%	9,7%
CD&V/N-VA	16,1%	45,2%	38,7%
CDF *	9,7%	40,3%	50,0%
CDH *	23,3%	33,7%	43,0%
ECOLO	34,5%	35,6%	29,9%
FIRE	42,9%	42,9%	14,3%
FN *	16,7%	37,5%	45,8%
FNB	0,0%	66,7%	33,3%
GROEN! *	42,4%	45,5%	12,1%
Ludocratie	18,8%	56,3%	25,0%
MR *	8,0%	32,2%	59,8%
PCP *	62,9%	28,6%	8,6%
PH	28,6%	64,3%	7,1%
PJM *	86,2%	13,8%	0,0%
PS	34,5%	31,0%	34,5%
PTB+PVDA+ *	60,3%	27,6%	12,1%
RWF-RBF *	6,1%	39,4%	54,5%
sp.a-spirit	28,1%	40,6%	31,3%
VDB	45,5%	54,5%	0,0%
VLAAMS BLOK *	13,8%	34,5%	51,7%
VLD VIVANT	28,1%	46,9%	25,0%
Totaal	29,3%	36,6%	34,1%

De scheve spreiding van kandidaten voor de Brusselse gewestverkiezingen

Omdat die lijsten weinig kandidaten hadden en van miniem of zelfs verwaarloosbaar belang zijn in het politieke landschap, hoeven we niet echt stil te staan bij de waarden voor lijsten als BUB (Franstalige en Nederlandstalige versie), FIRE (ideologisch extreem-rechts) en VDB (splinterlijst van Vlaamse democratische nationalisten). Desalniettemin kunnen we vaststellen dat zij toch een aanzienlijk aandeel van hun kandidaten in de achtergestelde buurten rekruteren.¹¹ Omdat de kleinere formaties die oververtegenwoordigd zijn in de achtergestelde buurten (BUB, FIRE, VDB, PJM, PCP, PTB-PVDA) geen zetels behaalden, krijgen we het waargenomen effect dat de verkozen kandidaten globaal gezien vaker uit de kansrijke wijken komen terwijl het geheel van de kandidaten over alle partijgrenzen heen een evenwichtiger spreiding over verschillende buurttypes vertoont.

In bovenstaande tabel 3 geven de sterretjes na de partijnaam aan of de differentiële aanwezigheid van kandidaten in de verschillende types van buurten significant is volgens een non-parametrische test. Deze testen, die abstractie willen maken van verschillen die aan toeval te wijten zouden kunnen zijn, bevestigen dat de kandidaten van PJM, PCP en Groen! duidelijk vaker in achtergestelde buurten wonen. De kandidaten van CDF, RWF-RBF en MR zijn er erg zeldzaam. De kandidaten van de extreem-rechtse partijen wonen op significante wijze eerder buiten de achtergestelde buurten.

In de reeks figuren die ik nu zal presenteren voor de afzonderlijke partijen wordt nog eens visueel weergegeven hoe het woonpatroon van hun kandidaten zich verhoudt tot de lokalisatie van de achtergestelde buurten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De stippen op de kaarten stellen kandidaten voor, terwijl de grijsgekleurde zones op de kaarten die volgen de achtergestelde buurten aanduiden (op basis van de indeling van Jacobs & Swyngedouw van 2000). We beperken ons omwille van de beperkte ruimte tot een selectie van partijen.

Laten we beginnen met Franstalig extreem-rechts. Alle kandidaten van het 'dissidente' FNB wonen buiten de kansarme zone en ook de kandidaten van het grotere FN wonen op significante wijze vaker in de meer begoede wijken dan in de kansarme wijken. We stellen een belangrijke aanwezigheid van FN-kandidaten vast aan de westkant van Molenbeek en in Evere. Als we de figuren 5 en 6 met de verdeling van extreem-rechtse kandidaten vergelijken met de geografische spreiding van de belangrijkste groepen vreemdelingen die afkomstig zijn uit islamitische landen (figuur 7), dan merken we bovendien dat de FNB en FN-kandidaten vooral in wijken wonen waar er weinig islamitische vreemdelingen zijn. We herinneren er de lezer nog even aan dat de wijken met grotere concentraties van immigranten afkomstig uit moslimlanden vaak overlappen met de meest achtergestelde buurten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

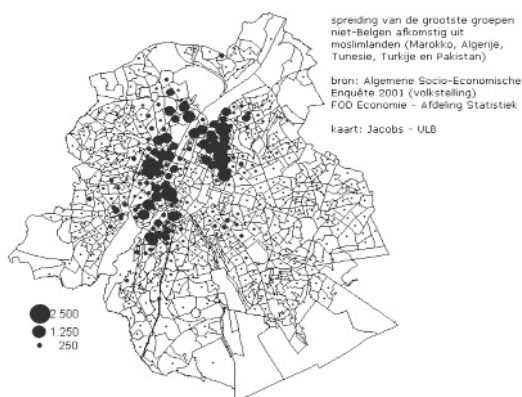
Weinig verrassing ook, als we in figuren 8 en 9 vaststellen dat het meteen ook die wijken zijn waar we het merendeel van de kandidaten van de moslimlijsten PCP

11. Dit is niet het geval voor de ludieke lijst 'Iudocratie', noch voor de christen-democratische splinterlijst CDF of het rattachistische RWF-RBF, die allen bitter weinig kandidaten in de achtergestelde buurten hebben wonen.

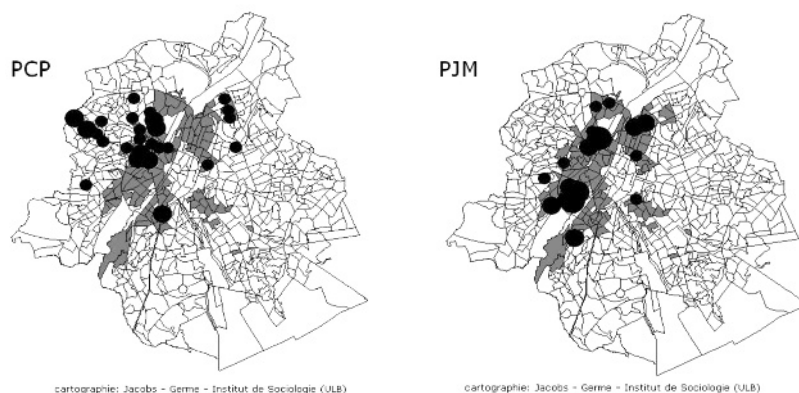
Dirk Jacobs

Figuren 5 en 6. De kandidaten van FNB en FN en de achtergestelde buurten van Brussel.

Figuur 7. Aanwezigheid van de grootste groepen niet-Belgen komende uit een moslimland in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Figuren 8 en 9. De kandidaten van PCP en PJM en de achtergestelde buurten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De scheve spreiding van kandidaten voor de Brusselse gewestverkiezingen

en vooral PJM terugvinden. De kandidaten van PCP en PJM wonen op significante wijze vooral in de meest kansarme buurten van het gewest. Dit is overigens zelfs het geval voor bijna de totaliteit van de PJM kandidaten. De *Parti des Jeunes Musulmans* heeft haar naam overigens niet gestolen: van alle lijsten heeft de partij het jongste kandidatenprofiel (gemiddeld 28 jaar). Het is ook de enige partij waar een substantieel aantal kandidaten terug te vinden is die 'arbeider' als beroepsstatus opgeven.¹² De kandidaten van PCP wonen vooral in Molenbeek, die van PJM wonen vooral in Anderlecht.

Over het algemeen is de spreiding van ECOLO-kandidaten (figuur 10) over de verschillende soorten van Brusselse buurten evenwichtig te noemen, net zoals dat het geval is voor de kandidaten van de CDH (figuur 11) en de PS (figuur 12).

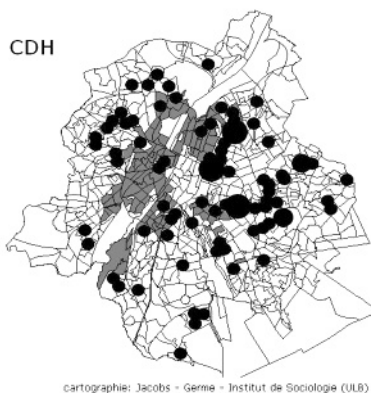
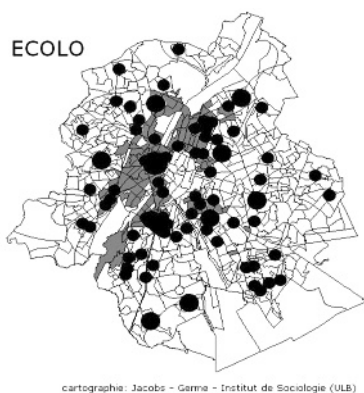
Een vergelijking met het woonpatroon van de MR-kandidaten (figuur 13) toont op duidelijke wijze aan dat de liberale deelnemers aan de verkiezingen opvallend vaker in de rijkere zones van het Brussels Gewest wonen.¹³ Ook de kandidaten van het Vlaams Blok – nu Vlaams Belang – wonen eerder buiten de kansarme buurten, zoals we ook al vaststelden bij Franstalig extreem-rechts. Desalniettemin kan men in figuur 14 zien dat de kandidaten van het Vlaams Belang, in vergelijking met Franstalig extreem-rechts, vaker in wijken wonen die zich dichter bevinden bij de kansarme zones waar er veel buitenlanders wonen.

Onder de Nederlandstalige partijen is het Groen! die de meeste kandidaten in de achtergestelde buurten rekruteert. De drie grote democratische lijsten, CD&V-NVA, VLD-Vivant en SP.a-Spirit, zijn op min of meer evenwichtige wijze aanwezig in alle types van wijken.¹⁴ Opvallend is dat de Vlaamse kandidaten eerder aan de ruime westkant van het Brussels-Hoofdstedelijk Gewest wonen. De Groen!-kandidaten wonen opmerkelijk dikwijls in de Vijfhoek (het historische centrum) en de wijken van Molenbeek bij het kanaal Brussel-Charleroi (figuur 15). Ook CD&V, VLD en SP.a-Spirit hebben – zij het in mindere mate – kandidaten uit één van de centrumbuurten. Bij het Vlaams Belang vinden we dan weer geen enkele kandidaat terug die in het deel van het centrum van de stad woont waar er gentrificatie¹⁵ plaatsvindt.

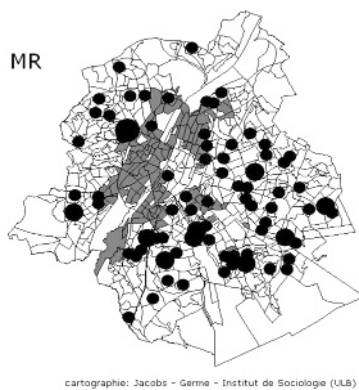
Onder de Franstalige partijen vinden we overigens vooral bij ECOLO de meeste kandidaten uit de vijfhoek terug. Er woonde slechts een enkele MR-kandidaat te 1000 Brussel. Gecombineerd met de vaststelling dat de linkse partijen in de kiesbureaus van de vijfhoek de hoogste scores lieten optekenen en de Nederlandstalige partijen het daar bijzonder goed deden, kunnen we hier concluderen dat het

12. Ik verwijs voor verdere informatie hieromtrent naar de eerdergenoemde studie van het team van Pascal Delwit. Opmerkelijk is dat er bij de PS veel minder arbeiders te vinden zijn.
13. In vergelijking met de PS: Cramers' $V = 0,341$, sign. $< 0,001$.
14. We tonen hier de figuren evenwel niet om plaats uit te sparen.
15. Onder gentrificatie verstaan we het proces van heropleving van buurten die gepaard gaat met processen van verburgerlijking van de populatie (inwijking van kapitaalkrachtigere groepen) en verdringing van de meer kansarme groepen. In de vijfhoek is er de laatste jaren een relatief belangrijke instroom van wat rijkere jonge Vlamingen. Dit is het meest zichtbaar in de buurt rond de Dansaertstraat en de Beurs, maar het fenomeen beperkt zich niet tot die zones.

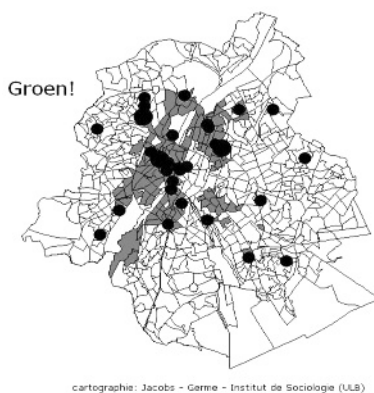
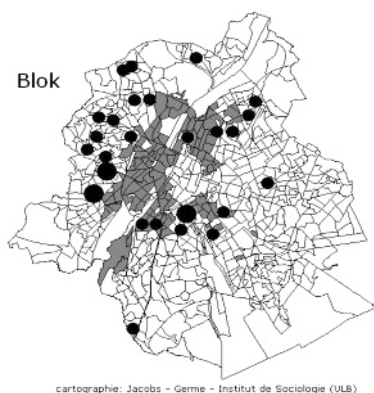
Dirk Jacobs

Figuren 10 en 11. De kandidaten van Ecolo en CDH en de achtergestelde buurten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Figuren 12 en 13. De kandidaten van PS en MR en de achtergestelde buurten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Figuren 14 en 15. De kandidaten van Vlaams Blok en Groen! en de achtergestelde buurten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De scheve spreiding van kandidaten voor de Brusselse gewestverkiezingen

centrum van de hoofdstad qua politiek profiel een buitenbeetje vormt en zeker niet representatief is voor de politieke verhoudingen in het hele Brusselse Hoofdstedelijk Gewest.

Het zou natuurlijk interessant zijn indien we meer in detail zouden kunnen nagaan in welke mate het geografisch profiel van de kandidatenlijsten samenhangt met de differentiële scores van de lijsten in de verschillende zones van Brussel. Jammer genoeg beschikken we echter niet over officiële resultaten onder het niveau van de kantons (die in Brussel vaak meerdere gemeenten omvatten) die een studie van een dergelijk verband zou toelaten op bevredigende manier.¹⁶ Tot nader orde kan hieromtrent dus enkel gespeculeerd worden.

IV. Discussie

Uit eerder onderzoek van collegae politicologen weten we dat het sociologisch profiel van de Brusselse kandidaten getuigt van een zekere elitisme, dat nog verder versterkt wordt onder de verkozenen. Men vindt bijvoorbeeld minder niet-actieven terug onder de kandidaten voor de Brusselse gewestverkiezingen dan onder de gehele Brusselse bevolking. Er zijn ook bijna geen kandidaten te vinden die een arbeidersstatuut hebben, behalve dan bij de moslimpartij PJM. De middelbare leeftijdsgroepen (40 tot 59 jaar) zijn oververtegenwoordigd bij kandidaten en verkozenen. En de verkozenen wonen heel vaak in de rijkere buurten van Brussel. Dat laatste patroon hebben we in dit stuk van dichtbij bekeken. We zijn hier niet geconfronteerd met een zogenaamd 'fuikeffect'. Het gaat eerder om een reflectie van verschillende keuzes van partijen bij hun lijstsamenstelling. We kunnen met andere woorden niet concluderen dat alle partijen streven naar een socio-geografisch evenwicht op hun lijsten, zoals gesuggereerd wordt in de literatuur over lijstvorming. De evenwichtige spreiding over verschillende types wijken van het geheel van de kandidaten (en over alle partijen heen) is slechts een schijnpatroon.

Bij de extreem-rechtse partijen en bij de Franstalige liberalen van de MR komen de kandidaten vooral uit de meer gegoede buurten van Brussel. De kandidaten van de PS en ECOLO komen dan weer veel vaker uit de achtergestelde buurten en hun aandeel onder de verkozenen is bij die partijen dan ook groter. Dit wil natuurlijk helemaal niet betekenen dat de betrokken verkozenen zelf ook minder rijk zijn, enkel dat ze in kansarme wijken wonen. We weten dat slechts op een beperkt aantal lijsten kandidaten terug te vinden zijn uit de achtergestelde buurten

16. In Nederland zijn kiesresultaten openbaar tot op het niveau van de kiesbureaus. Dat is voor België jammer genoeg niet het geval. De getuigen (van de partijen) bij de telling van de resultaten kunnen zicht hebben op de stempatronen per kiesbureau en hebben die hier en daar apart genoteerd, maar dergelijke gegevens zijn bij mijn weten niet systematisch beschikbaar voor onderzoek.

Dirk Jacobs

die zelf ook een laag opleidingsniveau en een zwakkere sociaal-economische positie kennen – en bovendien eerder jong zijn. Het gaat dan om lijsten zoals de extreem-linkse PTB-PvdA en de moslimlijsten PJM en PCP die onvoldoende stemmen binnenhaalden om een verkozen te hebben. PJM haalde 4214 stemmen binnen en PCP wist 3281 stemmen te verzamelen bij de Brusselse gewestverkiezingen. De beweegredenen van hun electoraten zouden dieper onderzocht moeten kunnen worden. Toch ben ik geneigd hier de hypothese te verdedigen dat hun (relatieve) electorale succes ook met het specifieke profiel van de kandidaten te maken heeft. Jonge, laaggeschoolde en achtergestelde moslimkiezers vonden op de lijsten van PJM en PCP kandidaten terug met een gelijkaardig profiel, die bovendien in dezelfde buurten woonden.

Uit de analyses voor het geheel van de lijsten blijkt dat het voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in de feiten niet zo is dat geografische spreiding één van de belangrijkste criteria vormt waarmee partijen rekening houden bij de lijstsaamenstelling. De MR rekruteert, in vergelijking met andere grote partijen, eerder in de rijkere zones van Brussel. Opvallend is verder dat extreem-rechts haar kandidaten eveneens vooral uit meer begoede zones, waar weinig migranten wonen, haalt. Het zou interessant zijn om na te gaan of dit patroon zich ook in andere steden manifesteert. Evenzeer zou het interessant zijn om te kunnen nagaan in hoeverre er een parallel is tussen de aanwezigheid van specifieke kandidaten in bepaalde wijken en de score van hun partijen in diezelfde wijken. Hiertoe moeten kiesresultaten evenwel openbaar gemaakt worden tot op het niveau van de kiesbureaus, wat tot op heden in België jammer genoeg niet de gewoonte is.

De scheve geografische spreiding van kandidaten (en verkozenen) bij de verschillende partijen lijkt ons meer dan een fait divers. Deels is het natuurlijk de reflectie van verschillende socio-economische profielen van de partijen. Zo kennen specifieke ideologieën logischerwijze een grotere aantrekkingskracht in welbepaalde socio-geografische zones. Soms blijft de overlap van ruimtelijk gesitueerde belangen en partijposities evenwel onuitgesproken. Een poging tot analyse van de houding van partijen en politici in bepaalde concrete dossiers met ruimtelijke dimensie zou ongetwijfeld een aparte (en diepgaande) studie vergen. Is het echter te gewaagd om zich af te vragen of de houding van bepaalde partijen in ‘ruimtelijk-gevoelige’ dossiers zoals de toewijzing van wijkcontracten, het afbakenen van perimeters voor renovatiepremies, infrastructuurwerken voor metrolijnen en voor het toekomstig gewestelijk expresnet (GEN), of nog, preferentiële aanvliegeroutes naar Zaventem puur ideologische afwegingen overstijgt?

SUMMARY

Is this a candidate from the neighbourhood? The skewed geographical distribution of candidates for the Brussels regional elections of 2004

Parties supposedly take great care to assure an equilibrium in the socio-geographical composition of their lists of candidates. In this contribution it is investigated whether the parties

De scheve spreiding van kandidaten voor de Brusselse gewestverkiezingen

which participated to the 2004 regional elections in Brussels indeed presented lists in which the criterion of equilibrated geographical distribution was taken into account. We compared the presence of candidates living in disfavoured neighbourhoods, middle class neighbourhoods and rich neighbourhoods for the different lists which participated in the elections. It is shown that elected politicians overwhelmingly tend to live in the richer areas of the Brussels Capital Region. This is not due to a funnel effect in which predominantly the candidates living in richer neighbourhoods were able to get elected. Parties had, indeed, in general distinct socio-geographical profiles of their candidates and these merely got reflected in the overall results of those getting elected.